

Serge Langeweg, ***Mijnbouw en arbeidsmarkt in Nederlands-Limburg. Herkomst, werving, mobiliteit en binding van mijnwerkers tussen 1900 en 1965*** (Dissertatie Maastricht 2011, Maaslandse monografieën 75; Hilversum: Verloren, 2011, 360 pp., ISBN 978 90 8704 254 7).

In zijn boek, voorgelegd als proefschrift aan de Universiteit van Maastricht, geeft Serge Langeweg een zeer geslaagd beeld van de evolutie van de arbeidsmarkt van de Limburgse mijnen tussen 1900 en 1965. Hij deelt deze zes decennia op in drie delen: opbouw (tot 1930), crisis en oorlog (1931-1944) en wederopbouw (tot 1965, met tekenen van neergang). Elke periode had specifieke problemen met betrekking tot de arbeidsmarkt, waarbij het koortsachtig zoeken naar arbeiders in de eerste en (in mindere mate) de derde periode niet alleen het beleid van de mijnen beheerste, maar ook de houding van mijnwerkers bepaalde. Deze drie perioden verschijnen consequent in het boek, niet in een strak chronologische maar in een thematische volgorde, waar eerst de geschiedenis van de mijnbouw, dan demografische en ruimtelijke aspecten van de arbeidsmarkt, en tenslotte de Nederlandse en de buitenlandse mijnwerkers aan bod komen. Hoofdstuk 6 ('Binding aan de mijn') en een laatste, concluderend hoofdstuk ronden het boek af. De geslaagde structuur is het gevolg van de stelselmatig aangehouden keuze van het centrale thema, namelijk de geschiedenis van het ondernemersbeleid met betrekking tot de arbeidsmarkt (16).

Langeweg kent zijn onderwerp door en door, wat onder meer blijkt uit zijn indrukwekkende literatuurkennis. Hij stelt relevante vragen, hecht (een beetje) belang aan theorieën omtrent de arbeidsmarkt (17-18), en vergelijkt met ontwikkelingen in België en Duitsland. De auteur formuleert secuur en schrijft zakelijk en doelgericht. Hij besteedt bijzonder veel zorg aan tabellen, grafieken en bijlagen, en situeert zijn werk in de (Europese) traditie van mijn(arbeids)geschiedenis. Hij benadrukt de originaliteit van zijn werk ('integrale interdisciplinaire langetermijnanalyse', 21). Hij slaagt in zijn opzet: zijn concluderende hoofdstuk is een parel van helderheid en toont hoe eenvoudig goede geschiedschrijving kan zijn.

Hoewel het materiaal waarop dit boek steunt, wordt gevormd door 'reeksen van geaggregeerd cijfermateriaal' (23) en er 50 tabellen en 37 grafieken zijn, heeft de auteur ook oog voor de taligheid van de bronnen. Hij citeert nu en dan uit zijn overvloedig materiaal, wat de tekst niet alleen kruidt maar ook diepgang geeft. Langeweg is kritisch ten aanzien van zijn cijferreeksen (24-26) die, naast de vele tabellen en grafieken, ten overvloede verschijnen in de

twintig bijlagen (over personeelsleden, hun herkomst, leden van pensioenkassen, productie, in- en uitvoer, vergelijkingen met andere landen).

Eén thema van het besluit, 'Binding versus autonomie' (261-264), spreekt bijzonder aan omdat de wervingsstrategieën worden gerelateerd aan het streven naar autonomie van mijnwerkers. Hoewel het eerste grondig is uitgewerkt, kreeg het autonomiestreven echter minder aandacht. Dit is het gevolg van de initiële keuze van de auteur. Echter, wanneer 'binding versus autonomie' prominent in de vitrine wordt gezet, mag de lezer een vraag plaatsen bij de autonomie van de arbeider. De auteur ziet in de grote arbeidsmobiliteit een teken van autonomiestreven. Hij beroept zich daarbij op literatuur, maar stelt zich geen vragen betreffende andere motieven van verandering van werk. Waren die er dan niet? Te denken valt bijvoorbeeld aan arbeidsorganisatie, ploegwerk (kameraadschap), loon en loonberekening, sociale voorzieningen en andere bindingstrategieën vanwege de mijnen. Langeweg kan geen uitspraak doen over de efficiëntie van het beleid van de mijnen op het vlak van de bindingstrategie, net zoals hij weinig kan melden over het autonomiestreven. In de vorige zin dient 'mijnen' (meervoud) benadrukt te worden: was er verschil tussen de mijnen wat betreft personeelsverloop en, eventueel, autonomiestreven van arbeiders? Grafiek 6.7 op pagina 213 (Arbeidersverloop bij Staatsmijnen en particuliere mijnen) toont alvast markante verschillen in het personeelsverloop van 1911 tot 1919.

Dit brengt ons bij een andere vraag. Hoewel de auteur verschillen tussen de mijnen bekijkt, doet hij dat niet systematisch. Laten we iets langer stilstaan bij de sociale voorzieningen op bedrijfsniveau in de jaren 1920 (220-223), waarover de auteur meldt dat 'de directies van de mijnbedrijven veel belang (hechtten) aan de opbouw van een verenigingsleven voor hun personeelsleden'. De Oranje-Nassau mijnen en de Staatsmijnen worden als voorbeeld gegeven. Nergens lezen we echter om hoeveel financiële steun het ging, hoe deze evolueerde, op welke wijze deze was ingericht en, vooral, of er verschil was tussen de mijnen onderling ('Het Wendel-concern hechtte veel belang aan dit soort voorzieningen', [222], maar wat is hier 'veel'?). Loonverschillen bestonden ongetwijfeld, maar worden slechts terloops vermeld (114-115). Ze spelen een rol van belang bij het kiezen van een baan (234), maar hoe zat dat precies? Waarom wordt er geen overzicht gegeven van de evolutie van de gemiddelde lonen in de diverse mijnexploitaties in Nederland? Op verscheidene plaatsen worden de Nederlandse lonen afgezet tegen de lonen in België en Duitsland, maar waarom wordt dit niet hard gemaakt met cijferreeksen?

De keuze voor de geschiedenis van het ondernemersbeleid als rode draad is, zoals gezegd, verantwoord. Ze impliceert echter onderbelichting van andere factoren. Overheden, bonden, kerk of pers komen weliswaar aan bod, maar blijven in de schaduw. Daardoor mist de auteur af en toe de mogelijkheid om zijn onderwerp volledig te beschouwen. Een voorbeeld illustreert dit: de staking van 1905 in het Ruhrgebied had gevolgen voor de Nederlandse mijnen (128), maar de reden, de omvang en het verloop van deze staking blijven in het duister. Een ander voorbeeld is de geringe aandacht voor technologische en organisatorische veranderingen die worden vermeld (bijvoorbeeld: 103). Het was relevant geweest de verschillen op dit vlak tussen de diverse mijnen te onderzoeken. Een laatste vraag betreft het

centrale thema van dit werk, namelijk het ondernemersbeleid met betrekking tot de rekrutering van arbeid. Omdat dit thema niet wordt ingebed in een theorie en er geen onderzoeksvraag wordt gesteld noch een stelling geponeerd, blijft het werk beschrijvend. Is het mogelijk de bevindingen op een hoger niveau te tillen en conclusies te trekken, of hypothesen te formuleren die de mijnnijverheid en Limburg overstijgen? Met andere woorden, wat heeft een historicus die zich bijvoorbeeld inlaat met de geschiedenis van de Gentse katoennijverheid of de Rotterdamse haven in de negentiende eeuw aan dit werk?

Tot slot nog twee commentaren. Foto's zijn bronnen en moeten als zodanig worden behandeld. Hier verschijnt bijzonder relevante visuele informatie, waarnaar niet wordt verwezen in de tekst en die amper onderschriften krijgt (de foto op de kaft van het boek toont wellicht de meest droevig kijkende arbeiders ooit). De *modus operandi* van een onderzoek verdient gepaste aandacht, maar Langeweg wijdt niet uit over zijn methode (keuzen, wijze van lectuur en dergelijke). Laat ons eindoordeel niettemin bijzonder positief zijn: dit is een zeer goed boek dat getuigt van grote rijpheid, inzicht en kennis van thema en literatuur. De gestelde vragen duiden slechts op de rijke inhoud.

Peter Scholliers, Vrije Universiteit Brussel